ЛАЗА КОСТИЋ

СНОВЕ СНИВАМ

Песме 1858–1861.

Избор песама и увод
Лаза Чурчић

Фондација ЛАЗА КОСТИЋ
ПРОМЕТЕЈ

Лаза Костић **СНОВЕ СНИВАМ** Песме 1858–1861.

Књига се објављује
о стопедесетогодишњици
првих двеју књига *Песама*
Лазе Костића
и његовог
учешћа у пештанском парламенту
као тителског (шајкашког) посланика (1873–1875)

О издавању књиге бринули:

Драган Којић, Нови Сад
Вук Вукмановић, Женева
Душка Радивојевић, Тител
Маја Чурчић, Тител

Издавање ове књиге помогао је

Град Нови Сад
City of Novi Sad

Град Нови Сад
Градска управа за културу

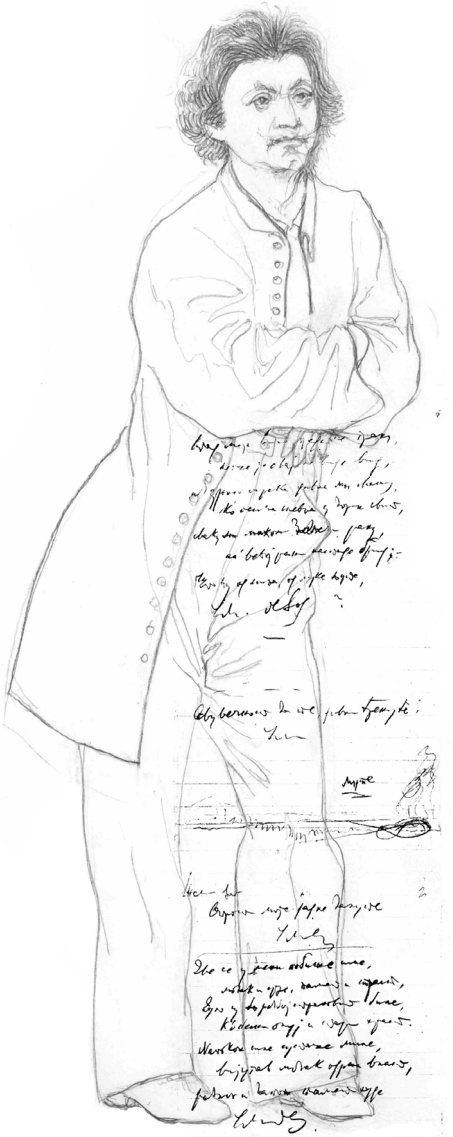

ЛАЗА КОСТИЋ,
цртеж Растка Чурчића

Лаза Костић

СНОВЕ СНИВАМ

Песме 1858–1861.

Избор песама и увод
Лаза Чурчић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Фондација ЛАЗА КОСТИЋ
Нови Сад

1858, 1873, 1875. ГОДИНА ЛАЗЕ КОСТИЋА И ЈЕДАН ЊЕГОВ САН

1858.[1]

Прва штампана песма Лазе Костића, *Пиштач и слепац,* објављена је 6/18. априла 1858. у *Седмици,* недељном књижевном додатку новосадског *Српског дневника (Srbski dnevnik)*, година 7, бр. 13, 99. страница. (Зеремски, В. 1972, 37; Винавер, Ст. 2005, 106–7) Лаза је почео да пева раније. О томе је написао:

> Било је то у међудневице године 1857, моја вакација између шесте и седме „латинске школе", сад се то рече „разред гимназије" [...]
>
> Ја сам те године био почео своју појетску каријеру једним поздравом *у немачким строфама* (подвукао Л.Ч.) своме најомиљенијем учитељу, тада још професору у Новом Саду, Јовану Ђорђевићу, на његов имендан. Он ми одма одговори. Како ме је обрадовао тај одговор, и како ме је преокренуо! Лепо је, рече, изучавати стране језике, али је срамота и греота заборављати и запуштати свој рођени, свој матерњи језик. Па ми препоручи да читам Вукову збирку *Српских народних пјесама* и да се вежбам у писању свога

[1] Л. Чурчић, *1858. и 1873. Лазе Костића*, Годишњак Народне библиотеке „Стојан Трумић", Тител за 2017, Тител, 2019. (*прим. приређивача овог издања*)

језика [...] Као што већ у те године бива, брзо сам почео писати српске стихове. (Костић Л. 1989, 42)

Лазин „најомиљенији“ професор у новосадској *Српској великој гимназији,* Јован Ђорђевић, био је затим, у Пешти, накратко, секретар Матице и уредник *Летописа,* а потом и оснивач двају кључних српских позоришта, новосадског *Српског народног* и београдског *Народног*. Његова песма *Боже правде* на музику Даворина Јенка постала је српска химна. Имендан Јована Ђорђевића био је, судећи по свему, летњих дана, о *Ивањдану*. У 19. веку било је то 1. августа. За тај дан Лаза Костић му је написао песму на немачком. Добио је и одговор и савет да убудуће пише на српском и да чита народне песме. Није га одвраћао од певања.

Лаза је наставио да пева. Није умео ни да ћути. Желео је да види своје песме штампане. Сећао се касније:

> Тада није било другог листа за лепу књижевност осим новосадске *Седмице*, уредник јој беше Ђорђе Поповић. (Костић Л. 1989, 43)

Да му песме стигну до *Седмице* Лаза је затражио помоћ вршњака, Мите, Змајевог брата. Мита (Димитрије), био је Змајев најмлађи брат. Рођен је августа 1840, око пола године пре Лазе. У Српској великој гимназији 1857–8. био је у четвртом разреду, биће у години пре Лазе Костића. Гимназију је завршио у Кечкемету и започео, 1863, студије права у Грацу, а потом, опет, започео школовање и у карловачкој Богословији. (Стајић В. 2, 1937, 109–10) Тај Мита је однео песму Змају, а он Ђорђу Поповићу (пото-

њем Даничару). Лаза је чекао и надао се да ће песма, *Баук*, бити објављена и није дочекао. Тада није знао да се „први рукопис... никада не штампа“. Нестрпљив, стигао је до Змаја и са њиме уреднику *Седмице*, „Леп човек, шпанско лице, каваљеро, тореадор“. Уз поздрав и питање: „Које добро?“ Онда сцена (фарса), у Лазином сећању:

– Та зато баш и долазимо – рече Јоца (Змај) – да чујемо је ли добро.

У то је већ уредник стигао за свој писаћи сто, Јоца стао поред њега, а ја се зауставио мало даље, у „пристојној“ даљини.

Док Јоца, једанак, уреднику:

– Да ти представим најновијег сарадника. – Па показујући на мене:

– Господин Баук.

Те обојица у смех, уредник у грохотан, а Јоца у ситан.

Можете мислити како ми је било! Шта бисте платили за моју фотографију у том тренутку? Скупоцена ствар.

Мора да је била жалост погледати ме. И Јоца се смилује... па ће мени, гушећи смех.

– Знате, хи-хи, овде је обичај звати сваког писца по наслову првог прилога.

Е, хвала Богу! Паде ми камен са срца. Кад је обичај, нема замерке, „адет“. Ослободим се, па запитам редактора, шта је са мојим песмама?

– Није ништа. Неће се штампати.

[...]

Није прошла ни година дана, а *Седмица* донесе моју прву песмицу. (Костић, Л. 1989, 44–5)

О првом сусрету Лазе Костића и Ђорђа Поповића Даничара ниједан од њих није знао, нити је могао знати, да ће петнаест година касније, 1873, у Тителу, бити један другом противкандидат на првим политичким изборима за парламент, а били су.

Сећања Лазе Костића као и толика друга, нису увек поуздана. Ђорђе Поповић је био уредник *Седмице* само 1858, што ће рећи да је она фарса у његовој канцеларији морала бити само оне године. Није могла да прође година дана да му буде штампана прва песма. *Седмица* није била тада једини српски књижевни лист, у Земуну је штампана *Подунавка* Ђорђа Малетића, али је она, биће, намењена читаоцима Београда и Кнежевине Србије. У Пешти је Матица издавала *Летопис,* уређивао га је 1858–9. Јован Ђорђевић, који му је објавио неколико песама. Јован Ђорђевић се залагао да *Летопис* објављује и прилоге Вуковом ћирилицом. Није у томе успео и морао је да оде из Матице. Било би зато, на пример, поузданије да је Лаза Костић написао да *Седмица* тада није била једини српски књижевни лист. Додуше, сасвим је могућно да и није знао за Малетићеву *Подунавку,* за *Летопис* је знао добро.

Није било могућно да се Лаза Костић није сећао прве штампане песме и првих објављених песама, а изоставио их је и 1873. и 1909. године. Не зна се зашто је то учинио. Нико до сада није поставио питање који су били разлози да их изостави. Прва његова штампана песма, *Питач и слепац,* умногоме је морала бити сведочанство на питање

шта му је ваљало чинити. Био је млад и није било могућно да не буде у дилеми којом је стазом морао кренути. То је она прилика у којој је био и Ђура Јакшић када се нашао пред двема стазама и изабрао ону посуту трњем. Већ на почетку певања, не зна се када је песма настала, требало је да се определи. Јачи је био *слепац*. Лаза песник је морао путем *слепца*. Нема песника који је могао видети шта ће настати од певања кога није умео нити могао оставити. Слепом Хомеру, и слепом Филипу Вишњићу није био дат вид. Вид није био дат ни слепицама Живани, Јеци, ни оној из Гргуреваца и још многима на које га је упућивао Јован Ђорђевић. Васко Попа је, сасвим извесно, наговорио Владана Недића да их не зове слепцима него само слепима. Изменуо је тиме и социјалну димензију *слепаца (просјака)*. Лази Костићу нису сметали *слепци*. Већ је однекуд знао или осећао да су песници *слепи* за све што није песма и певање и да им је суђено *слепарење* (просјачење). Морао је о томе на почетку одлучити. И одлучио се за певање. Због нечега му се учинило да ће бити добро да то што је знао, или наслућивао, прећути. Никада се није одрицао женских чари, поезија је, међутим, била јача од свега што му је било дато.

О првим песмама Лазе Костића разговарали су у Београду двадесетих година 20. века Милан Савић и Милан Шевић. (Хаџић, З. 131)

О Лазином памћењу прве штампане песме постоји и сећање Милана Савића:

> Лаза је мени баш поводом одлуке Књижевног одбора да 1909. слави његову педесетогодишњи-

цу, у самој Матици рекао да му је прва песма изашла 1858. Те би се тако 1908. навршило педесет година његова песничког рада. Само ми не рече где је та прва песма штампана. Та прва песма изашла је у *Седмици* од 4. априла 1858. у 13. броју (М. Савић, 2010, 30).

Уз сећање прештампао је Милан Савић и песму, први пут.

Станислав Винавер је преузео сведочење Милана Савића о првој Лазиној песми и додао да је тада „Лази било 17 година". Из књиге Милана Савића прештампао је и песму. (Винавер, Ст. 2005, 106). О песми је написао, неочекивано за њега:

> Песма је питање и одговор. Питање није исцрпело ниједну песникову тему, оно је хтело само да нагласи да некога тамо баналног питача море свакојаке недоумице, које он оличава једноставним појмом из народног песништва, *сасвим конвенционалним појмом конвенционалне поезије, (*подвукао Л.Ч.) појмом „млађане моме", с којом би се дотични љубио. Одговор истиче сласт певачеву што уопште може да пева, макар и не знао о чему [...] али се може претпоставити, будући да је певач слепац – дакле слепи гуслар да му и нема друге теме. [...] Свакако певач не припада свету млађане моме, далеко је од ње и од проблематике. [...] Песма је невешта, а занимљива је само као прилог проучавања Лазе Костића. (Винавер, Ст. 2005, 106).

Сјајни читалац и вансеријски зналац поетике, Станислав Винавер застао је код прве штампане песме Лазе Костића. Није умео да је прочита, или бар у њој није наслутио дилему Лазе Костића на почетку његовог певања. Више од тога: није прочитао дилему свих правих песника. А могао је приметити да су песници, свих поднебља, свих простора и свих времена, најчешће слепи за све у животу сем за певање. Жалити је што један Станислав Винавер то није докучио и што није прочитао слепило дато и Лази Костићу, али и себи, Станиславу Винаверу.

Лаза Костић је наставио школовање у Пешти. Охрабрен песмама објављеним у *Седмици* однео је у *Летопис* нове, *Драгојло и мајка, Шести дан, На Грахову* и десетерачки (гусларски) неримован превод из првог певања *Илијаде (Куга – Срдња)*. Уредник Летописа, и секретар Матице српске био је тада Јован Ђорђевић, Лазин професор из Новог Сада. О њиховом оновременом сусрету Лаза није рекао ништа. Извесно је да је у 97. књизи *Летописа* Јован Ђорђевић објавио три Лазине песме и један превод и да му је објављивао песме и преводе и у следеће три књиге које је уредио. Мора бити да је у Лази Костићу открио, или бар наслутио, песника. Могао је, узгред, бити и задовољан што га је негдањи ученик послушао и писао на српском и што је стекао знања из поетике читајући песме усмене предаје из Вукових књига. У Пешти су се 1858. Јован Ђорђевић и Лаза Костић сретали, гледали немачка и мађарска позоришта, ишли у музеј, чак играли шах, шетали се по околини Будима (Ковачек, Б. 1964, 159; Ненин, М. 83)

Првом песмом, Лаза Костић није изразио само своју дилему. Или, што би било још важније, њоме је покренуо кључно питање о судбинској дилеми о предодређености песника. Не зна се и тешко да ће се икада сазнати зашто, тек Змај је већ у 18. броју *Седмице*, у недељу, 11/23. маја, оне 1858, објавио песму *Песник и ѣесме* у којој је у последњем стиху рекао; „*Уст̄ај, живи, бори се, не клони*. Тај стих као да је одговор Лази Костићу, али је и властити Змајев став о певању. Пола године после Змаја, у 37. броју *Седмице*, 289. страница, 16. октобра 1858, објављена је песма *Певач у ѣори* Дамјана Павловића (Зеремски, В, 1972, 45) из круга о дилемама песника. Колико је проблем присутан сведочи и Стеријина песма *Сиромашни ѣевац* објављен раније, такође, у *Седмици*, број 28, 29. маја 1856, 217–8. страница (Зеремски, В. 1972, 46). Стеријину песму могли су имати на уму и Лаза Костић и Змај и Дамјан Павловић.

1873.

Због нечега, о чему није рекао ништа, Лаза Костић је у првој књизи *Песме* изоставио песме из *Седмице* и превод из *Илијаде* као и песму *Драѣојло и мајка* из *Лет̄оѣиса*. О разлозима изостављања тих песама није нигде било помена. (Костић Л. 1873. 1909).

Године 1872. Био је Лаза Костић у затвору („пештанској тавници“) где се према њему тобоже „опходе с пуно обзира“ писао је 2. новембра 1872. Јовану Бошковићу. У писму је још додао:

> Моја дворска свита састоји се од 4-5 службеника: једног главног надзорника и кључара,

једног пехарника и трпезника, телесног лакеја и вратара који не допушта колери да уђе унутра. – Апропо колере: Ви знате да она хара по Будиму далеко жешће него у Lloyd-у, за два дана је наводно умрло 300 људи. У Пешти једва да се показала.

[...]

Још сам у новосадском затвору довршио стиховани пролог за моје *Песме*, али се почетак налази међу заплењеним списима. – Зато штампање моје поезије мора сачекати док се не заврши штампање моје прозе (мислим на моје сужањство).

[...]

P.S. *Заставу* нисам ни један једини пут примио откако је Милетић био код мене. Упути уредништву или администрацији неколико енергичних речи (Костић, Л. *Преписка* 1, 213–4)

„Дворска свита" у писму Лазе Костића Јовану Бошковићу алузија је на затворско особље као што је то и тобожње сведочанство да се према њему „опходе с пуно обзира". То би морала бити и напомена да „*Заставу* нисам ниједан једини пут примио откако је Милетић био код мене." Тражио је да енергично протествују што му у затвору ускраћују новине. Шта се крије у Милетићевој посети тек треба утврдити, дабогме ако буде могућно[2].

[2] Писмо је написано на немачком, превод на српски је Томислава Бекића у: Младен Лесковац, Коментари у *Костић. Л. Преписка 1*, Нови Сад, 2005, 542).

Дејан Микавица, аутор студије о Лази Костићу, 2011, није схватио алузију Лазе Костића и прихватио је да је у затвору имао „лепу, пространу, дворишну собу“ (Микавица, Д. 2011, 143). Старије је, несумњиво, сведочанство у писму Лазе Костића из пештанског затвора у коме је без алузија написао:

> Ја сам ти, брате, у правој бувари са још четворицом, од којих су двојица већ осуђени на осам години због изопачавања меница, један због подобног под истрагом, а један је пуцао на своју жену. Прву ноћ нисам могао спавати од силни бува! (Костић, Л. *Преписка* 1, 2005, 161)

Лепо је сведочанство да је Лаза Костић у пештанском затвору, 1872, писао по сећању вилованку *Међу звездама* за прву књигу *Песме* (подвукао Л.Ч.). По сећању је тада интервенисао и на песми *Гаврилу Егрешији*. (Чурчић, Л. 1991–2, 113–53).

Не зна се када је Лаза Костић одлучио да објави књигу *Песме*. Нешто није ишло па се у *Застави,* у недељу 13. фебруара 1872. под насловом *Свима* јавио речима:

> Зналцима и зналицама моји песама јављам да сам Одбор. Срп. нар. задружне штампарије, што је са мном рад издавања моји песама склопио уговор, као и са Ј. Ј. Змајем, решио даље обавезе, те да сам наумио, кад су већ на окупу, издати их сам. Радујем се што доби прилику ослободити Одбор од притиска црне слутње што навали на његову новчану савест мршави успех обнародавања Јовановићеви песама.

Учинићу све што могу да бар штампарском спремом загладим декоју неуглађеност у овоме што сам певао. Штампарија ми је обећала да ће њен геније притиска учинити свој ремек на породу песничке слободе, те да „притиснуто јаче навише скаче.“

Биће две књижице по 10 табака. Цена је обадвема 1 фор. 50 нов. а. вр.[3], свако за себе 80 новч. Чим се скупи 200 претплатника предаћу рукопис тиску.

Обраћам се својој браћи и сестрама у омладини да се лате скупљања претплатника. Свака десета књига скупљачу, скупљачици, девета. У Новом Саду, на Сретење 1872.

Опет у *Застави* 14. јула пише:

Моје скупљаче и скупљачице молим да ми јаве бар број уписника којима се могу надати да се знам равнати при означењу броја примерака моји скупљени песама, јер мада још немам пуни 200 уписника, ипак дајем ови дана рукопис у штампу. (Лесковац Мл. *Коментари* у Лаза Костић, *Из мога живота*, 1988, 380)

Са штампањем књиге није ишло лако. Издавач, Српска народна задружна штампарија дала је предност Змајевој књизи. Одлучио је стога да своју књигу штампа прикупљајући претплатнике. Уздао се у младе, а одзив је био слаб. Можда је био сувише нов („модеран“).

[3] а. вр. = аустријске вредности

Зоран Мишић је 1955. свој текст *Laza Kostić* започео речима: „*Od Laze Kostića počinje moderna srpska književnost*“ (подвукао Л.Ч.) (Мишић. З. 1955, 388). Могао је тада рећи, а није рекао, да је београдска књижевна критика жестоко оспоравала поезију Лазе Костића. (Љубомир Недић: „Нека му његове славе, ми му на њој нећемо позавидети, ми смо обични смртници“; Јован Скерлић: „Машта његова је отпуштени парип“). На сличан начин оспоравана је поезија Васка Попе и Миодрага Павловића коју је Зоран Мишић итекако бранио.

Мирјана Д. Стефановић је приметила да се Лазина поезија „не може приписати старом, већ новом, не старом већ новом животу“ (Стефановић, Д.М. 2012, 197). Мало даље додала је: „Лазина поезија значи *настанак нове* (подвукао Л.Ч) школе певања (Стефановић Д.М, 198). Ако је било тако, а чини се да је тако морало бити, онда је Лаза Костић започео да дели судбину свих будућих српских песника трагалаца „модерног“ певања.

Биће да Лаза није стигао да књигу однесе штампарији. Путовао је у Београд и већ 24. августа/5. септембра затворен је у Новом Саду, а већ 13/25. септембра био је у пештанском затвору. У њему, по сећању, исписује и поправља уводну песму *Међу звездама*. По повратку у Нови Сад, од 11. фебруара 1873, са понеким прекидом редовно се јавља текстовима у *Позоришту*. (Костић Л. 1989, 215–240) Од 29. априла/11 маја и у *Застави*. Као представник Матице српске био је од 9. јула у Прагу где је 12. и 13. јула прослављена стогодишњица рођења чешког публицисте, књижевника и научника Јозефа Јунгмана. О боравку у Прагу известио је 1/12. августа

Књижевни одбор Матице српске (Костић, Л. *Преписка 1*, 2005, 186–188) и писао у *Застави*, 12–24. августа 1873. (Костић, Л. 1988, 111–119, 382–4).

На повратку из Прага био је у Бечу „неколико дана болестан од маларије". Из Пеште се, потом , 4. августа јавио Јовану Бошковићу:

> Мисли ли „Матица" кога послати на постављање споменика Мушицку? Ако мисли, ја би и тамо ишао, ако ми се ијоле каква субвенција даде. Предложи, па ми одма јави.

На крају додао је писмо за оца:

> Приложено писмо подај мом баби, ил' мојој слушкињи да му га пошаље на салаш (Костић. Л. *Преписка 1*, 2005, 214–15).
>
> *Застава* му је 26. септембра/8. октобра објавила *Одговор Фрањи Марковићу (Вијенац и Обзор – Максим Црнојевић)*. (Костић Л. 1991, 77–82)

Новосадски магистрат подсетио је Лаза Костић 28. септембра/10. октобра 1873. да је „крајње време да се почне зидати *варошка кућа* (подвукао Л.Ч.) (Костић, Л. *Преписка 1*, 391–2).

Дошла је јесен и припреме за изборе. Прве после развојачења Војне границе. Лаза је кандидован за посланика Тителског среза у пештанском парламенту на листи Српске народне странке Светозара Милетића. За оновремене компликоване изборе гласачи су из свих села морали доћи у Тител. Нису могли другачије него

запрежним колима. Нема података да су долазили и фијакерима или каруцама. Могло је у једним колима доћи и по неколико гласача. У новосадском дневнику *Застави* записано је да су Лазини гласачи имали кокарде на којима је било исписано: „Живео Др Лаза Костић". Бирачи су се упутили пред зграду среског начелства (срушена је после Другог светског рата) на Парадном тргу. Пошто су утврђени кандидати, Лаза Костић и Ђорђе Поповић Даничар, одлучен је ред гласања: прво су гласали бирачи из најудаљенијих села.

Избори су одржани о Светом Луки, 18/30. октобра. Чин гласања био је спор, није било могућно да се заврши у једном дану. Првог дана гласања добио је Лаза Костић 1180 гласова, а Ђорђе Поповић Даничар 97. Однос броја гласова учинио је да се Лаза Костић прогласи победником и да се гласање сутрадан не настави уз образложење да су гласали Немци из Жабља и калуђери из Ковиља те Ђорђе Поповић Даничар више неће добити ниједан глас. Таква изборна победа у политичкој историји Срба није забележена више никада.

Тителски избори 1873. завршени су умногоме необично и неочекивано. Сутрадан испраћени су из Тителa бирачи до Вилова. Онде им се захвалио на изборној победи Михајло (Миша) Крестић, понајвише заслужан за избор Лазе Костића у пештански парламент. Стигао је још да седне у кола и *умре*. Сутрадан је сахрањен на тителском православном гробљу (његовом гробу више нема трага). Оном приликом су се од Мише Крестића опростили Лаза Костић, тителски учитељ Милан Јо-

вановић и свештеник из Вилова Аћим Анастасијевић[4]. (Лесковац Мл. 1990, 374–6).

Свој први парламентарни говор одржао је Лаза Костић 27. новембра 1873. у Будимпешти. Почео га је обраћањем на српском. Тај његов наступ изазвао је немир и вику па је председник скупштине прекинуо седницу на 5 минута. (Костић, Л. *О политици – О уметности, 1*, 1990, 263–6).

У децембру 1873. Лаза Костић је у Новом Саду. Због нечега му је био потребан новац и 9/21. децембра пише Матици српској:

> На основу под 1/. приложеног извода из баштинске књиге горњо-ковиљске молим Сл. Одбор да *ми одобри из фондова, којим српска Матица рукује, зајам од 4500 фр. а. вр. који да ми се изда*, кад принесем на моје име преписан извод и под условом да исплатим и дадем збрисати на дотичне непокретности укњижен зајам гимназијског фонда од 500 фр. а. вр. и у корист ерара укњижену пристојбу од 1014 фр. 85 н. а. вр. која је последња, у осталом већ исплаћена.
>
> Из под 2/. приложене порезне књижице види се да су непокретнине у моме поседу, а препис ће се извршити за најкраће време, пошто је оставинска расправа већ сасвим довршена.

---

[4] *Некролоī Михајлу Крестићу објављен у Застави* прештампан је и у *Годишњаку Народне библиотеке у Тителу* за годину 2007, Година 1, 2008, 92–3). И *Говор на укопу Мише Крестића* Лазе Костића прештампан је у *Годишњаку Народне библиотеке у Тителу* за 2007, Година 1, 2008, 97–8)

P.S. накнадно примећујем још ради обавештаја Сл. Одбора у погледу вредности моје земље, да имам *93 ланца у једном комаду*, на ком се комаду налази и *један салаш са потребним стајама*. (подвукао Л.Ч.)

Како ми је, на послетку, ових дана јављено, да је препис земље на моје име, уз интабулацију једног легата од 400 фр. а. вр. који се после 10 година без камате има исплатити, судски изречен и за који дан ће се произвести, но како ми је и то јављено, да ће се обава моје молбе ради брисања исплаћене посте од 1014. фр. 85 нов. а. вр. можда још месец дана протећи; – зато молим: да ми Сл. Управни одбор горе искани зајам под горњим условима одобри, но с тим, да ми се чим искажем, да је земља на моје име преписана, може од одобреног зајма онолико издати колико по одбитку предукњижених сума од 500 фр. и 1014. фр. 85 н. а. вр. преостаје; остало тек онда, кад искажем, да сам те две посте избрисао. (Костић, Л. *Преписка 1*, 2005, 188–9)

Ако није јасно, а није, извесно је да је Лаза Костић, тражећи позајмицу од Матице, оставио сведочанство да је у Горњем Ковиљу наследио чак 93 ланаца земље.

Децембра 1873. Лаза Костић је опет писао за лист *Позориште* (15. и 18. децембра).

Плодне 1873. стигао је Лаза Костић да објави прву књигу *Песме*, да посећује позориште, да пише за лист *Позориште*, да путује у Праг и успут у Беч. Још је сти-

гао да буде изабран за тителског посланика, да говори у парламенту и да брине о прилично великом наследству. Имао је 32 године, био је у пуној снази и могао је свугде да стигне и много уради.

1875.[5]

Лаза Костић није испевао много песама, а две прве песничке књиге објавио је на почетку и крају мандата за тителског посланика, 1873–1875. године. Тих година био је посланик тителског среза у пештанском парламенту као представник Српске народне слободоумне странке Светозара Милетића. На захтев Јована Јовановића Змаја кандидатуру за тителског посланика уступио је, 1875, управо Светозару Милетићу. У Башаиду, у Банату, Милетић није изабран за посланика. Тителски срез је био сигуран и било је важно да Милетић уђе у пештански парламент. Ризикован је Лаза Костић. Обојица су били родом из Шајкашке (Милетић из Мошорина а Лаза Костић из Ковиља). Биће да Лаза Костић није радо уступио тителско посланичко место Светозару Милетићу. Дуго је о томе размишљао и тек 1902. објавио је позамашну *Књигу о Јовану Јовановићу Змају (Змајови), његову певању, мишљењу и писању и његову добу*.

Лаза Костић је држао и до књиге и до политичке каријере. За песме је можда и каснио, за политику је био дорастао. Певаће до краја живота. Политике се није одрекао, али је заћутао.

---

[5] Назавршен предговор Лазе Чурчића за овај избор песама написан с пролећа 2025. године (*прим. приређивача овог издања*)

ТИТЕЛ У СНУ ЛАЗЕ КОСТИЋА КАДА ЈЕ НАСТАЈАЛА *Santa Maria della Salute*[6]

Када је Лаза Костић октобра 1873. изабран за тителског посланика и у години када је објавио прву књигу *Песама*, био је у тридесет трећој години живота, Ленка Дунђерски је била у трећој. Када је 1875. Лаза Костић уступио кандидатуру Светозару Милетићу, не баш радо, и када је објавио другу књигу *Песама*, био је у тридесет петој години, а Ленки Дунђерској била је пета. Када је Лаза Костић 1892, у Крушедолу, певао *Госпођици Л. Д. у споменицу*, био је у педесет првој, а Ленка Дунђерски у двадесет првој години. Лаза Костић се венчао са Јулком Паланачки 22/10. септембра 1895. у педесет петој години, а Ленка Дунђерски је умрла два месеца касније, 20/8. новембра, у двадесет петој години. За њену смрт је сазнао у Крушедолу из кога је отишао у Нови Сад и у штампарији Арсе Пајевића прештампао исправљену верзију посмртне листе Ленке Дунђерски. Десет година доцније, 1905, исписао је Лаза Костић у *Дневнику снова* сан који је снивао „најмање два дана – за мога малог накнадног јутарњег спавања – а између два пуцња из прангија у славу кермеса Цркве Св. Ђорђа" у Сомбору. Био је то сан „међу јавом и мед сном". У победничком

---

[6] Л. Чурчић, *Тител у сну Лазе Костића када је настајала „Santa Maria della Salute"*, Годишњак Народне библиотеке „Стојан Трумић" Тител за 2008, Тител 2009. (*прим. приређивача овог издања*)

Тителу када она и није могла бити у њему, а биће да никада није ни крочила у њега.

У Сомбору 3. јуна 1909. завршио је Лаза Костић певање песме *Santa Maria della Salute*. Песму је уврстио на последње место *Песама*, издања Матице српске 1909. године. Рачунао је у њој:

старија она сад је од мене,
тамо ћу бити доста јој млад

И последњи пут је сневао да ће

сунцима засут сељенске студе,
да у све куте зоре заруде,
да од милине дуси полуде.

Више се не зна да ли су 1909. стигле у Тител *Песме* Лазе Костића. Ако је било оних у чије је руке доспела, а могло их је бити, ако је било оних који су прочитали завршну песму, а могло их је бити, нико није могао знати за његов дневнички запис сна о Ђурђевдану 1905. и помену Тителa у њему. Његове изборне победе могли су се тада сећати само ретки времешни Титељани. А за незаборав су и његова тителска изборна победа и дневнички запис о ђурђевданској слави сомборске цркве које је снио док је певао своју последњу песму.

Лаза Чурчић

Извори:

Винавер, Ст. 2005. – Stanislav Vinaver, *Zanosi i prkosi Laze Kostić*. – Beograd, Dereta, 2005.

Зеремски, В. 1972. – Вида Зеремски, Ђурђевка Љубибратић, Марија Чурчић, *Седмица, Садржај и предметни регистар*. – Нови Сад, Матица српска, 1972.

Костић, Л. 1988. – Лаза Костић, *Из моја живота*. Приредио и поговор написао Младен Лесковац – Београд, НОЛИТ, 1988.

Костић, Л. 1989. – Лаза Костић, *О Змају*. Приредио Драгиша Живковић. – Нови Сад, Матица српска, 1989.

Костић, Л. 1991. – Лаза Костић, *О књижевности 1 – Мемоари*. Приредио Предраг Палавестра. – Нови Сад Матица српска, 1992.

Костић, Л. 1873. – Лаза Костић, *Песме, прва књига*. – Нови Сад, издање аутора, 1873.

Костић, Л. 1909. – Лаза Костић, *Песме*. – Нови Сад, Матица српска, 1909.

Костић, Л. 2005. – Лаза Костић, *Преписка 1.* – Нови Сад, Матица српска, 2005.

Ковачек, Б. 1964. – Божидар Ковачек, *Јован Ђорђевић*. – Нови Сад, Матица српска, 1964.

Лесковац Мл. 2005. – Младен Лесковац, *Коментари* у Лаза Костић, *Преписка 1*, Нови Сад, 2005.

Лесковац, Мл. 1990. – Младен Лесковац, *Напомене* у Лаза Костић, *О политици – О уметности* – Нови Сад, 1990.

Микавица, Д. 1911. – Дејан Микавица, *Лаза Костић. Политичка биографија*. – Нови Сад, Прометеј, 1911.

Мишић, З. – Zoran Mišić: *Laza Kostić*. – *Delo*, god. 1, br 4, Beograd 1955.

Ненин, М. 2011. – Миливој Ненин, *Преписка Илариона Руварца и Лазе Костића* у ауторовој књизи *Свети мирис памтивека*. – Београд, Службени гласник, 2011.

Савић, М. 2010. – Милан Савић, *Лаза Костић приредили Миливој Ненин и Зорица Хаџић* – Београд, Службени гласник, 2010.

Стајић, В. 197. – Васа Стајић, *Новосадске биографије, свеска друга*. – Нови Сад, Град Нови Сад, 1937.

Стефановић, Д. М. – Мирјана Д. Стефановић *Vita nova Лазе Костића* у Лаза Костић *Vita nova*. – Београд, Службени гласник, 2012, 189–208.

Хаџић, З. 2017. – Зорица Хаџић, *О Милану Шевићу*, Нови Сад, Академска књига. 2017.

Чурчић, Л. 1991. – Лаза Чурчић, *Две затворске песме Лазе Костића* у *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. 57–8*. Београд, 1991–2, 113–53

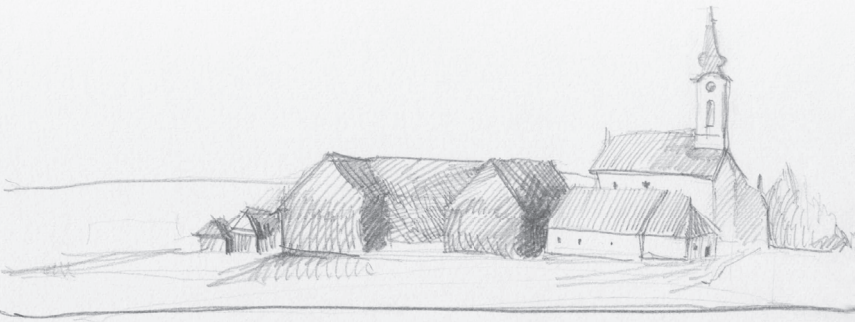

ТИТЕЛ, цртежи Лазара Р. Чурчића према слици Арсе Теодоровића у католичкој цркви у Тителу, 1815.

Лаза Костић

ПЕСМЕ
1858–1861.

ПИТАЧ И СЛЕПАЦ

Прво објављивање:
Седмица, Нови Сад, 1858, бр. 13

ПИТАЧ

Де ми кажи шта је лепше
од млађане моме?
Де ми кажи шта је слађе
нег' љубит се с њоме?

СЛЕПАЦ

А ја не знам шта је лепше
јер видео несам;
а ја не знам шта је слађе
јер љубио несам;
а ја не знам ништа лепше
од мојих гусала;
а ја не знам ништа слађе
од мојих песама.

ДРАГОЈЛО И МАЈКА МУ

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1858, књ. 97

ДРАГОЈЛО

Већ у тами румени горица,
већ је пала јутрена росица,
рани петли јасно кукуричу, –
мојој сам се заверио драгој
да ћу доћи пре беле зорице,
пре зорице и ситне росице.
Пусти, мајко, пусти ме Јованки!

МАЈКА

Немој, синко, ако Бога знадеш,
немој, душо, не иди од мајке!
Чека душман у шумици мрачној,
чека на те, оштри јатагана.
Немој, душо, остани код мајке!

ДРАГОЈЛО

Ћути, мајко, не брини се за ме,
мани Туре, мани јатагана,
та зар ниси родила јунака,
а јунак се не боји Турака.
Мила мајко, пусти ме Јованки!

МАЈКА

Душо моја, мајкино јединче,
мани моме, не остављај мајку.
Драга ти је јадна неверница,
не воле те кâ рођена мајка.
Душо моја, остани код мајке!

ДРАГОЈЛО

Мила мајко, већ зорица свити,
већ се светле вр'ови брегова,
магла пада с јутреном росицом.
Због ом мајко, ја одо' Јованки.

НА ГРАХОВУ

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1858, књ. 97

Бледи месец за горицу зађе,
бледи месец и Даница звезда,
а Турцима месец потавнио,
над њиме је потавнила звезда,
барјак им је клонуо низ копље,
китом бије чалму барјактара.

Пољану су осветлили зраци,
ал' се дижу од горе облаци,
не види се сунчанога зрака:
Ево, Турци, буре из облака! –
Из облака муње посукташе,
црни облак средом раздираше:
Ево, Турци, ватре из облака,
не бојте се, неће бити мрака! –
Паде облак с горе на пољану:
Море, Турци, чувајте ђебану! –
Растури се облак по пољани:
Ево, Турци, жалосна вам мајка,
ево, Турци, крвавих горштака,
ево, Турци, њихових пушака,
не бојте се, мало је пушака,

ал' је доста ханџар за јунака!
На небу је сунце одскочило,
на Грахову звоно зазвонило,
а сунце је раздвојило зраке,
једне шаље на горске јунаке,
друге шаље на Турке нејаке,
ал' су Турци рода меканога,
Црногорци рода јуначкога,
те им сунце ни требало није.
На Грахову подне превалило,
Карадаг је сунце обасјало,
Грахово су Турци опколили,
на Грахово ватру оборили.
Истрчаше јадни Граховљани,
доскочише силни Крушевљани:
стаде јека јуначкога гласа,
стаде звекет турских таламбаса. –
Брзо Турци пушке оборише,
а на пушке гвожђе натакоше,
кренуше се турски миралаји.
кренуше се коњи и алаји,
на јунаке силом навалише,
из пушака ватру опалише,
а тобџије из црних топова.
Лето пусто усијано тане,
крши војску, кано туча гране,
али нема из горе јунака
што се боји топа од Турака.
Пада јунак, кâ у пољу цвеће,

заман пада, кад издати неће;
што је пало, то је и остало,
што остало, с душом се растало.
Ал' да видиш чуда од Турчина
кад с' удари Цуца с Турчином,
гола прса с убојитим гвожђем:
левом руком 'вата бајонета,
а десницом ханџара проклета,
– та проклет је, али Цуци није,
Цуци мио, ал' Турчину није –,
заблиста се у руци јунака,
заблиста се од сунчаног зрака, –
сад се сурва у крв зулумћара,
јунаку се рана лечи стара.
Пада Турчин, беже миралаји,
разбегну се коњи и алаји:
ту се секу обријане главе,
кâ у пољу зеленике траве. –
Западу је сунце похитало,
на Карадаг зраком превалило,
на пољану крвца се пролила
зелен-траву потоком облила,
крвцу дижу од сунашца зраци,
од крви се дизаше облаци,
а облаци потавнише зраке,
те прелише на пољу јунаке,
лака дажда пада од облака,
лако пере крвцу са јунака; –
није дажда, већ су сузе горке,

плаче сунце, – та није одавна,
та одавна, од Косова равна;
а сад сунце неће ни да гледи,
не зна сунце шта Грахово вреди.
Гледај, сунце, то су Граховљани,
гледај, сунце, нису Косовљани,
немој, сунце, јарко моје благо,
сада сини на Грахово драго! –
Сад да видиш силне витезове,
витезове сиве соколове,
а како су Турке потерали,
у бедеме тврде утерали,
како секу са бедема Турке
кано ловци у горици вуке!
Па да видиш пашу, зулум-пашу,
бежи паша, глава зулумћара,
ево, браћо, од паше шићара! –
Ал' да видиш мога тића сива,
тића сива, перјаника Ива,
одруби му обријану главу,
паде глава у зелену траву. –
Сећаш ли се, моје сунце јарко,
сунце јарко, моје добро драго,
сећаш ли се косовских јунака,
сећаш ли се косовских Турака? –
Да се сећаш, не би јадовало,
већ би лепо поље обасјало!

* * *

Тавна ноћца пољану прекрили,
опчинила уморне јунаке,
скрила им је од месеца зраке:
јунацима Турци додијали,
те су тихо крај ватре заспали. –
Само стража по бедему шеће,
јер се стража уморити неће.
Крај бедема процватило смиље,
ране су га са крвцом облиле,
веље ране једнога јунака,
а јунака, црнога горштака; –
клону земљи смиље, жуто цвеће,
клону земљи, одникнути неће;
не зна цвеће да је на Грахову,
мисли цвеће да је на Косову:
иста крвца племена горштачка,
исте ране и прса јуначка. –
Време дође, – ево доба глува,
вијор ветар низ пољану дува,
чудно дува низ пољану равну,
чудно хуји у ту ноћцу тавну;
са вијором неко шапутање,
са шапатом неко уздисање;
чудно шуште низ пољану траве; –
из траве се подигоше главе:
бледа лица, зраком обасјана,
црна крвца из дубоких рана;
над мртвима нешто ми облеће,

све облеће, – спустити се неће. –
Какви створи, којега ли света,
што их поноћ изродила клета,
ил' се буде мртви Граховљани,
ил' су дошли стари Косовљани? –
Не знам, побро, – ено теби страже,
казаће ти шта јој шапат каже.

* * *

Бледи месец за горицу зађе,
бледи месец и Даница звезда;
Турцима је нестало месеца,
и над њиме нестало Данице,
барјак им је у крв огрезнуо,
издеран је кано турска војска,
њега носи Цуца капетане.

ШЕСТИ ДАН

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1858, књ. 97

Стоји земља сунцем обасјана,
стоји земља травом насејана,
прелива се чисто зеленило,
прелива се долином и брегом,
милина је у њу погледати; –
с неба творац на земљицу гледи,
а тамо ти врви и гамиже,
једно тамо, а друго овамо,
све то знаде куд ће и како ће;
ал' све ти је тица и живинче,
нигде људи, нигде девојака,
ја до једно момче у горици.
То је Богу врло мучно било,
он дозива светлог аранђела,
те анђелу 'вако проговара:
„А мој слуго, светли аранђелу,
гледај слуго, на земљицу црну,
угледаћеш момче у горици,
мене момче јесте ражалило,
не бих, јадно, да је тако само,
већ ти иди, створи му девојку!"
Кад је анђô речи саслушао,
он се диже на крилате руке,
те он оде земљи у горицу. –

Кад је дошô у гору зелену,
он узабра ружицу белицу,
пошкропи је крвљу од образа,
обави је зраком од сунашца
и умочи у мрак ноћце чарне.
Кад је ружу из мрака извукô,
он је љуби анђелским уснама,
он је љуби: – постаде девојка.
Од руже је цела постанула,
од ноћи јој очи постануле
и постала коса на увојке,
од сунашца кутија срдашца,
а од крви ватра девојачка. –
Кад је анђô створио девојку,
он доведе момче из горице,
те га води лепоти девојци. –
Кад угледа момче из горице,
кад угледа млађано девојче,
жељи живој не мож' одолети,
мому 'вата за гиздаву руку,
па је шћаше лако обгрлити;
ал' је мома рода поносита,
отискује момка сиромака,
отискује, неће да га гледи. –
То је момку врло мучно било.
Обрну се светлом аранђелу,
виђе у њег' мача пламенога,
истрже га анђелу из руке,
те се удри с њиме по срдашцу,
врела крвца из груди му прсну.

* * *

Де се крвца на земљу пролила,
тамо расте виново чокоће,
из чокоћа винова лозица,
из лозице од грожђа евеньке,
а из грожђа рујно тече вино:
ко га пије, да се не опија,
а ко љуби, да се не убија.

ПОЛАЖНИЦИ

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1859, књ. 99

На водени понедељак
немам никог да поливам,
моја дика далеко је,
о њој теке мислим, снивам.

Њој долазе полажници,
моју дику водом квасе,
'оће срце да утопе
'оће милост да угасе.

'Оће људи, срце моје
да те топи вода сама,
ej! да ми је до тебека,
да те топим милинама.

СТАРИ ЦИГО

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1859, књ. 99

Око черге скупило се
неколико њи',
око ватре орило се:
Пиј дер, куме, пи'!

Месец гледи шта му раде
драги синови,
„кум од кума сламу краде,
куме, би л' и ти?"

Што је ретко, частило се,
уз чутурицу,
Што је често, певало се
уз тамбурицу.

Иза черге на асури
стар сувотиња,
види му се да га гури
тешка стотина.

Пред старцем је на саћури
пуна чутура,
у њему се с вином бори
тешка кубура.

И не гледа око себе
на праунучад,
да је њему оно доба
док је био млад!

„Кад се зора срете с даном”,
песма ганула,
„баш се и ја сретох с драгом
срца планула.

Поцрвене румен-лице,
очи обори
то ми лице нехотице
душу прогори”.

Старац пије кâ из чесме,
мислиш стара труд,
ал’ од вина ил’ од песме
дркће као прут.

„Усничицом дромбуљици
свирку измиче,
баш канда се у ружици
лептир размеће.

Од то доба на усти ми
ватра остала,
а ја мислим ваљда би се
вином опрала.”

Песма бије уз тамбуру
боље и боље,
а у старцу старо вино,
старе невоље.

„Младо доба, златно доба”,
пева тамбураш,
„је л’ да нема слађег доба,
деда, ти га знаш?”

Уз дружбу се поставио
згурен старина,
кô нуз ситно, младо дрвље
стара кладина.

„Додај дер ми, синко, амо
твоје дрндало,
мени би нуз пут само
мало свирало.”

Стари прсти, осушени,
жице ударе,
суви прсти кано суво
дрво тамбуре.

Лаке жице препукоше
лаке тамбуре,
а у старцу срце пуно
тешке кубуре.

Од љутине разбио је
тамбур о камен,
с њеним гласом врже му се
душа у пламен.

* * *

Месец гледи шта му раде
драги синови,
синови се око даде
мртвог скупили.

ПОГРЕБ

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1859, књ. 100

Разболела се љубав
у твоме драгану,
разболела се часком
и часком изда'ну.

Да виде како ми је
у тузи великој,
повешћу сјајан погреб
умрлој јединој.

У љубавна ћу писма
обавити је сву,
да чува тајна тајну
и клетва заклетву.

Положићу јој тело
на чудна носила,
од покиданих жица
и старих гусала.

За носили' ће ићи
родбина њена сва:
Лепота, мати њена,
и Вера, сестрица.

А крај ње ће да иду
све ситна сирочад,
скорашњих пољубаца
љубавни пород млад.

Пред носили' ће ићи
по реду попови
у одеждама црним
са свети' крстови'.

Ти попови су стари,
све вечни болови,
Све уздисаји црни,
ти црни попови.

Пред попов' ће бити
ђачића који ред,
да поју „Свјати Боже",
да буде погреб свет.

Ти ђачићи су песме
што за њом уздишу,
што теше душу њену
и Богу уздижу.

Стихари им се светле
на младих рамени',
а барјаци се вију
с чираци' пламени'.

Над гробом су јој дали
опело попови,
„Со свјатими”се ори
над млади’ гробови’.

„Со свјатими” се ори
кô припрев из раја,
напослетку још ђаци
отпоју „Вјечнаја”.

Поскакала је за њом
родбина њена сва;
и њојзи моји ђаци
отпоју „Вјечнаја”.

Још и сад кô да чујем
то свето „Вјечанаја”,
а као да ћу га слушат
животу до краја.

И синоћ баш га чујем,
већ доцкан пред зору,
а неко кô да куцну
на тамном прозору.

Заблиста месечина
са бледа покрова: –
љубавни вампир то је
и пратња његова.

СТВАРАЊЕ СВЕТА

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1859, књ. 100

Бог је сковô сунце
од сувога злата,
ковницу голему
небесних дуката;

Бог је сковô звезде,
ситне сребрњаке,
Бог је сковô месец,
талир међ петаке;

Бог је сковô земљу,
потуру велику,
приковô је на њу
своју царску слику.

То големо благо,
овејану славу,
закључô је тврдо
у кутију плаву; –

час по час отвара
ту кутију света,
а кад год отвара,
потуру загледа.

САБЉА И КРУНА

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1859, књ. 100

Шта ме сеца
са месеца?

Ил' та турска сабља жута,
што још није препукнута?
ил' је обруч круне свете
започете, недочете,

што ме сеца
са месеца?

РАЈО, ТУЖНА РАЈО...

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1860, књ. 101

Рајо, тужна рајо, кад се тебе сетим,
не бих да ти певам, већ бих да те светим.

Да те светим, света горо, облистана
од увела, бледа, турска ђулистана.

Што му вене ружа већ под гором црном,
па опет кукавну земљу копа трном.

Из туђег је света, престала да руди,
па би да се шкропи из крвавих груди.

Ej, а де је сунце, да се њиме суше,
те крваве капље са увеле руже?

Да осуши капље, да ружу изгори,
да остане за њом тек мирис у гори.

Из тог мириса песма да заори
кад се јарко сунце занавек разгори.

Ej, а де је сунце? питам српске горе,
А оне ми веле, и у теби, море!

Рајо, тужна рајо, кад се тога сетим,
не бих да ти певам, већ бих да те светим.

У ЈУ-ЈУ-ЈУ-ЈУ!

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1860, књ. 102

Брзо кô на крили’
ево их већ ту,
сватови су чили
у ју-ју-ју-ју!

Копају и рже,
бесни хатови, –
брже, дико, брже,
ту су сватови!

Мене немој звати,
мене чекају
још и други свати
у ју-ју-ју-ју!

Све делије мушке
голи мачеви,
а девојке пушке
јаук напеви.

Девере им звезде,
виле кумују,
за куршумом језде
у ју-ју-ју-ју!

Црква је бојиште,
а превез је дим,
танад песму звижде
гласом тананим.

А главе се рубе,
а јунаци мру,
ал' виле их љубе
у ју-ју-ју-ју!

СРПКИЊА

Прво објављивање:
Даница,
Нови Сад, 1860, бр. 1

Српкиња је моја дика,
српски се понаша,
српске душе, српска лика,
вилинскога стаса.

Српски јој је осмех бајни,
српски шкрипи зуби,
српски воли, српски грли,
српски зна да љуби.

Српкиња је по погледу,
речи и уздаху,
и срце јој живо куца –
по народном стиху.

У СРЕМУ

Прво објављивање:
Даница,
Нови Сад, 1861, бр. 26

Убава Фрушко, дивото моја,
у теби нема врлета горостасних,
ти се не намећеш поносном небу,
не нудиш му љубави твоје
пружајући му голе, камените руке
у разблуди силовитој;
ти се смешиш, само се смешиш.

Кад је стварао Бог ову земљу,
то пуначко девојче,
створење у кога је срце огањ,
а тело камен и вода,
на теби је, Фрушко, прорезао лепојци тој чаробне усне:
ти се смешиш, само се смешиш.

Тај осмејак пусти,
кад га је видело небо први пут,
чисто га гледам де од милина
раствори груди сјајне,
де изли на тебе љубавни благослов,
најплеменитије племе раја свога,
чедо љубави, анђела страсти:
вино;

чисто га гледам де ти се хвали рајем,
де ти га нуди,
тај одузети поклон боговске ћуди,
што сам у себи труне,
невиђен, неуживан и неблагословен,
де ти га нуди,
а ти се смешиш, само се смешиш.

А кад те угледа усред раја
оно старо дрво,
свију јабука прамајка,
прва светитељка, грешница прва,
отвори јој се рана
под оном једном откинутом петељком
и затресе се.
Стресоше се на тебе јабуке
и у сваку рупицу обрашчића твојих
паде по један
забрањен плод:
у сваку долину твоју паде по један
намастир бели.
На уснама ти плодови висе
па зар је и теби забрањен плод?
– Ej! танталски роде, Фрушко танталицо!
црви га једу, аветни црви, а ти? –
а ти се смешиш, само се смешиш.

СНОВЕ СНИВАМ...

Прво објављивање:
Даница,
Нови Сад, 1861, бр. 25

Снове снивам, снујем снове,
снујем снове бисерове,
у сну живим, у сну дишем,
ал' не могу их да напишем.

Снове снивам, снове снујем,
у слике бих да их кујем,
ал' су санци полетанци,
не могу их да прикујем
срцу моме лаганоме.

Ал' наслони на те снове
твоје груди бисерове,
две ледене бисер капи:
та би студен смрзла снове,
све те слике следила би.

ГУСЛАР-МОМЧЕ

(превод са енглеског песме Томаса Мура *Minstrel-boy*)

Прво објављивање:
Летопис Матице српске,
Пешта, 1861, књ. 104

У рат је пошô, душмани плаше,
кроз атар смрти иде му пут,
очину ђорду о бедро паше
гусле муките јуначку груд:
„Земљо песама, светилиште моје,
нека те цео изневери свет,
једне ће гусле да те опоје,
једне ће груди за тебе мрет!”

Гуслар је пао. Ал’ душман зао
не мога душу да му посече;
гусле му разби последњи мао,
последњим да’ом рече:
„Душо слободе, јуначки друже,
поносе слободном добу,
тебе су чуле чистије душе,
ти никад нећеш певати робу!”

ЦРКВА МАНАСТИРА КОВИЉ,
цртеж Растка Чурчића

О ОВОЈ КЊИЗИ

О Лази Костићу и његовом делу је написано много књига. Готово да нема у пантеону славних историчара и теоретичара књижевности, књижевних критичара, стваралаца у култури и књижевности, али и многим другим областима који се о овом вишеструком талентованом и надареном уметнику и једном од најумнијих Срба свога времена, није огласио и по правилу изрекао највише оцене готово до апотеозе, сенчећи и осликавајући његово дело. Велики Милан Кашанин свој есеј о Лази насловио је са *Прометеј*.

Па ипак, запитамо ли се икад, а колико ми то знамо о овом неспорном титану нашег народа и културе. Верујемо ипак да не мали број људи зна пре свега, када је о поезији реч, за две његове несумњиво антологијске песме, *Међу јавом и међ сном* и *Santa Maria della Salute*.

Полазећи од овог уверења одлучили смо се да најширој читалачкој јавности и публици, али и школама, ђацима, наставницима, студентима, понудимо не само венац од четрнаест Лазиних песама и један превод, симболичких и стварно названих његовим „првенцима“, већ и да укажемо на једну карактерну особину овог заиста достојног изданка нашег народа, која је недовољно присутна у јавности, о којој можда мање размишљамо и знамо.

Наиме, мање више позната је Костићева одавно запажена и национална активност и ангажман, али Фондација „Лаза Костић” и Прометеј овом по обиму

невеликом књигом желе да подсете и на његов гест који може да буде и попут светионика, инспирација и свима нама, који смо имали могуће заблуде и предрасуде о његовом карактеру и људским особинама.

Ангажован у политичком животу, прихватио се кандидатуре за посланика у Угарском сабору у Тителском срезу на листи Милетићеве странке. Народ у Шајкашкој га је срдачно прихватио и одушевљено поздрављао на зборовима. На изборима 1873. године, када су му објављене *Песме I*, у Новом Саду, од којих су неке заступљене и у овој књизи, убедљиво је победио и одлучно и храбро заступао интересе народа који је за њега гласао.

Када је Светозар Милетић јула 1875. године пропао на изборима, побеђен од владиног кандидата јер је режим силом сузбијао Народну странку, а Милетића затварао, Лаза Костић му је уступио свој посланички мандат, знајући да ће његов ангажман у Парламенту више значити у борби за права Срба у Угарској.

Управо овим гестом Костић је показао како општи интерес и добро сопственог народа треба да буду изнад и испред личних интереса, сујете и политике.

Приређивач и аутор овог издања Фондације и Прометеја је Лаза Чурчић, историчар књижевности, библиотечки саветник, једном речју леп белег на библиотекарском лицу Србије. Цео радни век провео је радећи у двема националним библиотекама: Библиотеци Матице српске и Народној библиотеци Србије у Београду. Живот је посветио култури и књизи. Ове године требало је да ступи у 100-ту годину живота, па су издавачи изабором приређивача желели да му искажу поштовање за

посвећеност библиотекарству и књизи и да посведоче да је достојан стазе Лазе Костића о којем је толико знао.

Коначно овим издањем Фондација и Прометеј желе да подсете јавност на два битна момента из биографије Лазара Костића. Први везан за 1873. годину када је изабран за српског посланика у Пештанском парламенту и када су му у Новом Саду објављење *Песме I* и други на 1875. годину када такође у Новом Саду излазе из штампе *Песме II* (на унутрашњој насловној страни књиге стоји година 1874) и када је одлучио да после одржаних избора за пештански парламент на којима је Милетић „изгубио", свој посланички мандат уступи баш њему.

Договор о овако конципираној књизи започет је пролетос. Лаза се обавезао да напише предговор за ово издање где би саопштио своје мотиве за приређивање баш овакве књиге. Потом је наступила пауза у комуникацији. А онда када сам се по договору јавио Марији да их обрадујем информацијом да су се стекли услови за објављивање Лазине књиге о Лази, као гром из ведрог неба погодила ме је вест коју је изговорила његова животна сапутница и најбољи животни друг: Лаза је јуче сахрањен у свом Тителу.

Лаза Чурчић је начинио избор песама Лазе Костића, дао наслов свом избору, изабрао сараднике, наручио илустрације и започео, али не и стигао да заврши уводни текст уз књигу која је пред читаоцима. Да бисмо ипак читаоце упутили путевима промишљања Лазе Чурчића о Лази Костићу, рођеном у Ковиљу, објављивању његове прве песме, његовој политичкој каријери започетој и завршеној у Тителу, и једном сну Лазе

Костића, на крају живота у Сомбору где се сећа своје тителске победе, одлучили смо да објавимо два ранија текста Лазе Чурчића о Лази Костићу.

Овом књигом Фондација и Прометеј подижу скроман, али достојан покретни споменик двојици Шајкаша – Лази Чурчићу који је толико знао и поштовао великог Ковиљчана и Лази Костићу, за кога је речено да је несумњиво један од највећих песника нашег, српског језика.

Драган Којић

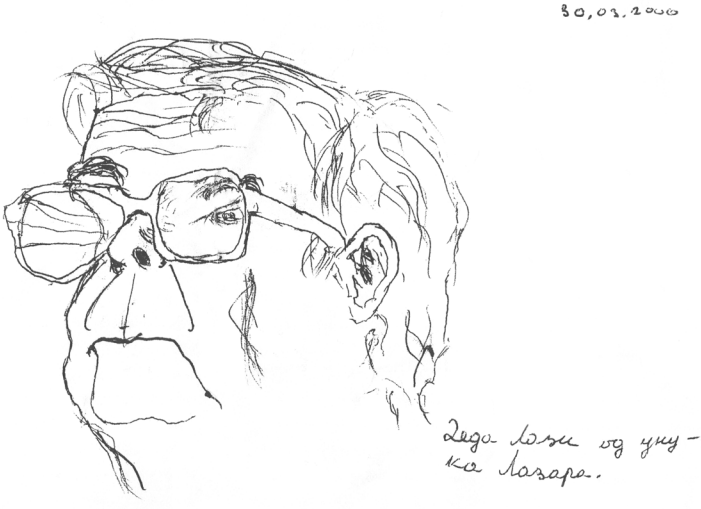

ЛАЗА ЧУРЧИЋ,
цртеж Лазара Р. Чурчића

* * *

ЛАЗА КОСТИЋ је за живота издао три књиге песама 1873, 1875. и 1909. године, све под називом *Песме*, а прве две књиге имају додатак као *Песме I* и *Песме II*.

Костић је био истакнути песник српског романтизма, новинар, преводилац, драмски писац, позоришни критичар, филозоф и есејист и др. Његова поезија је ишла од конвенционализма у виду пригодништва, историјских и епски инспирисаних песама до метафизичких и лирски надахнутих великих песама. Рецепција његове поезије била је контроверзна, од оспоравања до разумевања Костића као једног од највећих песника нашег песништва уопште.

ЛАЗА ЧУРЧИЋ, као искусни библиотекар и историчар књижевности, улази у ову замршену повест око Лазе Костића да афирмише рани период његовог песниковања. Он је изабрао петнаест песама, поштујући сва позната Костићева усмерења: *Пиштач и слепац, Драгојло и мајка му, На Грахову, Шести дан, Полажници, Стари Цицо, Погреб, Стварање света, Сабља и круна, Рајо, тужна рајо..., У ју-ју-ју-ју, Српкиња, Снове снивам, У Срему, Гуслар-момче* (аутор Томас Мур, наслов у оригиналу *The Minstrel-Boy*, превод Лазе Костића).

При том је Чурчић као извор узео прва објављивања из *Летописа* и *Данице...*, а не из *Сабраних дела Лазе Костића*, приређивача Владимира Отовића а у редакцији Младена Лесковца. Овај избор, може се рећи, поштује карактер песников, његову раздешеност,

осетљивост на дух времена у којем је живео, потресен и лепотом и ругобом света и историје.

Лаза Чурчић, рођен у Тителу 24. октобра 1926. године, током свог дугогодишњег рада, као и после пензионисања, остварио је капиталне резултате на пољу откривања, прикупљања, евидентирања, описа и популаризације рукописних и старих српских штампаних књига и листова. Објавио је велики број радова из историје српских књига, књижевности и културе од средњег века до половине 19. века.

На основу резултата постигнутих у библиотечко-информационој делатности, стекао је звање библиотекар саветник, највише стручно звање у овој области, и једини је библиотекар који је добио националну пензију одлуком Владе Србије. О значају Лазе Чурчића за српско библиотекарство, историју српске књиге и српску науку и културу уопште, сведочи његов обиман стваралачки опус – многобројни радови, прилози и рецензије, као и књиге чији је аутор, редактор или приређивач. Број објављених радова Лазе Чурчића и литературе о њему стално се увећава и данас прелази 700 јединица.

На његову иницијативу излазиле су новине *Тителски летопис*, основано је *Друштво пријатеља Тителa*, и почео је да излази *Годишњак Народне библиотеке „Стојан Трумић"...*

Јован Зивлак, Нови Сад, мај 2025. године

САДРЖАЈ

Лазар Чурчић, 1858, 1873, 1875. ГОДИНА ЛАЗЕ КОСТИЋА
И ЈЕДАН ЊЕГОВ САН 7

ПЕСМЕ 1858–1861.

Питач и слепац 31
Драгојло и мајка му 32
На Грахову 34
Шести дан 40
Полажници 43
Стари Циго 44
Погреб 48
Стварање света 51
Сабља и круна 52
Рајо, тужна рајо... 53
У ју-ју-ју-ју! 54
Српкиња 56
У Срему 57
Снове снивам.... 59
Гуслар-момче (превод са енглеског песме
Томаса Мура *Minstrel-boy*) 60

О ОВОЈ КЊИЗИ
Драган Којић 63
Јован Зивлак 68

Лаза Костић
СНОВЕ СНИВАМ
Песме 1858–1861.

Издавачи
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад
ФОНДАЦИЈА ЛАЗА КОСТИЋ, Нови Сад

За издаваче
Корана Боровић
Марина Милић Радовић

Уредник
Драган Којић

Цртеже за ову књигу начинили су
Растко Чурчић и Лазар Р. Чурчић

Припрема за штампу
Слађана Новаковић

Штампа
Штампарија ТОПАЛОВИЋ, Ваљево

Тираж 300

ISBN 978-86-515-2606-3 (Прометеј)

Прво издање 2025.

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.163.41-14

КОСТИЋ, Лаза, 1841-1910
Снове снивам : песме 1858–1861 / Лаза Костић ; избор песама Лаза Чурчић. – 1. изд. – Нови Сад : Прометеј : Фондација Лаза Костић, 2025 (Ваљево : Топаловић). – 69 стр. : илустр. ; 17 cm

Тираж 300.

ISBN 978-86-515-2606-3 (Прометеј)

COBISS.SR-ID 183337225

Лаза Костић **СНОВЕ СНИВАМ** Песме 1858–1861.